

**ЛИДЕРСТВО В НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ, СВЪРЗАНИ
С ИНОВАЦИИ В УСТОЙЧИВА ОКЕАНСКА
И КРАЙБРЕЖНА ИКОНОМИКА
(„BLUE ECONOMY”)**

проф. д-р Сава Христов Димов¹
Бургаски свободен университет

**LEADERSHIP IN RESEARCH INNOVATIONS IN SUSTAINABLE
OCEANS AND BLUE ECONOMY**

Prof. Sava Hristov Dimov, Ph.D.
Burgas Free University

Резюме: В научния материал се коментират някои модерни аспекти на лидерството в научните изследвания, свързани с изграждането на „синя икономика“. Посочват се първите изследвания на Римския клуб, постановките на Gunter Pauli. Коментира се „стратегията за син океан“ на W. Chan Kim и Renee Mauborgne. Очертават се приоритетите на World Bank Group, центъра за „синя икономика“ в Middlebury Institute of International Studies at Monterey и стратегията за „син растеж“ на Европейския съюз. На преден план се извежда идеята за създаване на международна мрежа от новатори, оформящи „синия икономически алианс“ и новото пазарно стопанство.

Ключови думи: синя икономика, син растеж, син икономически алианс, аквакултури, крайбрежна урбанизация, център за синя икономика.

Abstract: The scientific paper discusses some modern aspects of leadership in research related to the construction of a „blue economy“. The first research of the Club of Rome, the production of Gunter Pauli, is mentioned. The ocean strategy of W. Chan Kim and Renee Mauborgne commented. The priorities of the World Bank Group, the Blue Economy Center at Middlebury Institute of International Studies at Monterey and the European Union's Blue Growth Strategy are highlighted. The idea of setting up an international network of innovators shaping the „blue economic alliance“ and the new market economy is highlighted.

Key words: blue economy, blue growth, blue economic alliance, aquaculture, coastal urbanization, blue economy center.

JEL Codes Guide: E22, F01, F29, L23, O11.

„I wish the Blue Economy to be an open source community that inspires the young at heart and in age to become entrepreneurs who want to make a difference.“

Gunter Pauli

¹ E-mail адрес за кореспонденция на автора: dimov@bfu.bg

Въведение

Европейските морски дни проведени в гр. Бургас в началото на м. юни 2018 г. са сериозно предизвикателство пред бизнеса и академичната общност. Това е безпрецедентна среща на идеи, опит и компетентности, които преосмислят характера на научното познание. Състоянието на морските и крайбрежните екосистеми показва, че са необходими допълнителни усилия за тяхното интегрирано опазване. Налице е възможност да се оформи нов модел на икономическа система, който да се основава на определена устойчивост. Тъй наречената „синя“ икономика се предвижда да бъде алтернативно допълнение към традиционния модел, базиран на стандартизираните продукти. *В този аспект, аз си поставям за цел да разгледам, анализирам и покажа някои актуални аспекти на очертаващото се лидерство в научните изследвания, свързани с иновации в устойчива океанска и крайбрежна икономика.*

I. За някои използвани понятия в „разноцветната икономика“

През последните десетилетия в употреба са понятия, които се свързват с интегралното разбиране за икономиката. На преден план се извеждат различни сфери, взаимозависими и свързани с помежду си, но не еднозначно определящи се като - технологии, икономически отношения, начин на мислене, религия и политика. „Цветовите маркери“ на спиралната динамика в икономиката показва, че е налице опит за интегриран подход за синтетично обединение на откритията в различните сфери на човешката дейност. Той се прилага за първи път от американския философ и писател Kenneth Earl Wilber II, който развива новите теоретични и практически позиции. Неговата цел е систематичното обединение на откритията в различните сфери на човешката дейност като психология, социология, философия, мистицизъм и религиозни изследвания, постмодерни движения, емпирични науки, теория на системите и други области (Wilber, 2002). Уилбър II формулира тъй нар. „интегрална теория на съзнанието“.

В този аспект се коментират следните „цветни парадигми“ на икономиката като: *бежева (инстинктивна)*, която съответства на до аграрната, технологическа фаза и неформирано общество; *виолетова (магическа)*, изразяваща както развитата доаграрна фаза, така и началната аграрна фаза, обезпечаваша излишък от продоволствие; *червена* – съответства на развитата аграрна фаза; *синята (абсолютна)*, която съответства на развитото селско стопанство в пика на аграрната фаза и на ниско технологично промишлено производство; *оранжевата (рационалистическата)* – изразява в технологично отношение развитата индустриална фаза и либералния капитализъм на свободния пазар или тъй нар. „*brown economics*“ – основана на металургията, полезните изкопаеми, зависимостта от нефта и газа; *зелената (екологическа)* парадигма на ранната постиндустриална фаза – информационните и екотехнологиите; и *жълтата (интегративна)*, отразяваща съответните технологии и начина на живот.

Наред с тези „цветни“ тълкувания на икономическите парадигми се открояват още:

1.1. Свързаните понятия „зелена икономика, зелен растеж и нисковъглеродно развитие“

Терминът „зелена икономика“ първоначално е въведен в Доклада за правителството на Обединеното кралство през 1989 г. от група водещи екологични икономисти, озаглавена „Blueprint for a Green Economy (Pearce, Markandya and Barbier, 1989)“. Докладът беше поръчан да консултира правителството на Обединеното кралство, тъй като не съществува консенсус на термина „устойчиво развитие“ и последиците от

него за измерване на икономическия прогрес, оценката на проектите и политиките. През 2008 г. този термин беше възобновен в контекста на дискусиите относно политическия отговор на множеството глобални кризи чрез идеята за „зелени пакети за стимулиране“ и определи конкретни области, в които мащабни публични инвестиции биха могли да започнат „зелена икономика“ (This document was prepared by Cameron Allen and Stuart Clouth, August 2012). В този контекст се открояват следните по-важни нейни аспекти, а именно:

- ♦ зелената икономика е нисковъглеродна, ефективна от гледна точка на ресурсите и социалното включване. В нея растежът на доходите и заетостта следва да се ръководи от публични и частни инвестиции, които намаляват въглеродните емисии и замърсяването, повишават енергийната ефективност и предотвратяват загубата на биологично разнообразие и екосистемни услуги. (United Nations Environment Programme, UNEP 2011);
- ♦ система от икономически дейности, свързани с производството, разпространението и потреблението на стоки и услуги, които водят до подобряване на човешкото благосъстояние в дългосрочен план. Те не излагат бъдещите поколения на значителни екологични рискове или екологични недостатъци. (UNEP, 2009);
- ♦ икономика, която води до подобряване на човешкото благосъстояние и намаляване на неравенствата, без да се засягат бъдещите поколения от екологични катаклизми. Целта е да се осигурят дългосрочни обществени ползи за краткосрочните дейности, насочени към смекчаване на рисковете за околната среда. (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD, 2011);
- ♦ устойчива икономика, която осигурява по-добро качество на живот за всички в рамките на екологичните граници на планетата. (Green Economy Coalition, 2011);
- ♦ икономика, в която икономическият растеж и отговорността за околната среда работят заедно, взаимно се засилват и подкрепят напредъкът в социалното развитие. (International Chamber of Commerce, 2011);
- ♦ зелената икономика не е държава, а процес на трансформация и постоянна динамична прогресия. (Danish 92 Group, 2012);
- ♦ тя може да се разглежда като леща за съсредоточаване и използване на възможностите за едновременно постигане на икономически и екологични цели. (Rio+20 Objectives and Themes of the Conference, UNCSD, 2011) и други.

Целта е да се насърчи икономическият растеж, като се гарантира, че природните активи и екологичните услуги са защитени и поддържани. Този подход поставя акцент върху технологиите и иновациите – от интелигентни мрежови системи и високоэффективни осветителни системи до възобновяемите енергийни източници, включително слънчева и геотермална енергия, както и върху подобряването на стимулите за технологично развитие и иновации (Global Sustainability Panel, 2011).

1.2. Кръгова или кръгово - циркулиращата икономика (circular economy), при която:

- тя представлява алтернатива на линейната икономика, основана на модела „take-make-consume and dispose“, който рефлектира в добива на ресурси. При него всеки продукт трябва да достигне своя „край на живот“ на различни етапи, а именно: добив на сурови материали, производство, разпределение, потребление и изхвърляне. Ценните материали се използват за производство на потребителски стоки или за доставка на енергия и се изхвърлят като отпадъци, когато са износени;

- модел, в който отпадъците или част от тях се трансформират в нови ресурси и се влагат отново в производствената верига. Той създава затворен цикъл, вдъхновен от природата, при който суровините стават нови материали, основаващ се на различни фази: суровина, дизайн, производство или повторно производство, разпределение, потребление (включително употреба, повторна употреба и ремонт), събиране и рециклиране, за да станат отново суровини. На практика тя цели да намали до максимална степен входа (т.е. ресурси, като например първични суровини, енергия или вода) и изхода (остатъчни отпадъци, емисии).
- парадигма, която постепенно се превърща в централен елемент на стратегиите, насочени към постигане на устойчиво развитие в световен мащаб. Тя може да има ключова, но косвена роля за постигането на здравословно състояние на крайбрежните и морските екосистеми, особено по отношение на опасенията за морските отпадъци. (Аноп., 2016)

1.3. Преход към зелена и синя икономика

Дадена икономика може да бъде трансформирана и превърната в „зелена“, е важна еволюция в глобалното икономическо мислене. Основно предизвикателство обаче е да се пренесе тази идея в реалната действителност, да се идентифицират нуждите на клиентите, източниците на финансиране, пропуските в сътрудничество с партньорите от екологичната икономика, за да развият и доставят необходимите екопродукти. В този аспект зелената икономика може да се разглежда като алтернативна визия за развитие, който може да генерира нов подем и подобрения в живота на хората по начини, съответстващи на устойчивото развитие. Тя насърчава линията - поддържане и развитие на икономическото, екологичното и социалното благополучие.

Терминът „*синя икономика*“ или „*син растеж*“ се разпространява и в общата употреба на съответни политики в целия свят. За някои синята икономика означава използването на морето и неговите ресурси за устойчиво икономическо развитие. За други тя просто се отнася до всяка икономическа дейност в морския сектор, независимо дали е устойчива или не.

Следователно целта на „зелената икономика в един син свят“ е да се анализират предизвикателствата и възможностите за потенциален преход към екологична икономика в ключови сектори, силно свързани с морската и крайбрежната среда – в един „син свят“. Необходимо е да се анализират необходимите политически и институционални корекции, необходими за един зелен преход, за да се ускори развитието към устойчивост на океана. Ключови сектори са рибарството, транспорта (корабоплаването), туризма (крайбрежните), енергията, морските минерални ресурси и замърсяването на океанските хранителни вещества. В крайна сметка можем за заключим, че:

- Моделът на зелена икономика изисква компаниите да инвестират повече, а потребителите да плащат по-скъпо, за да бъде постигнат същия резултат, като се съхрани околната среда. Това води до осигуряване на по-екологичен и приобщаващ пазар, който интегрира екологична и социална цена на продуктите за намаляване на анти-социалните въздействия;
- Синята икономика се занимава с въпроси за устойчивостта, които надхвърлят простото опазване и съхранение. Тя включва и възстановяването като технологичен процес. Синята икономика гарантира, че екосистемите могат да продължават своето еволюционно развитие, така че всички да имат полза от повишаване изобилието в природата.

II. Креативните решения на проф. Гюнтер Паули за синя икономика и син икономически алианс

За първи път идеята за синя икономика се лансира от белгийския предприемач и писател проф. Gunter Pauli. Смята се, че той е неин автор и инициатор. Бестселър на визията на Гюнтер Паули за синя икономика е неговата книга „The Blue economy: 10 years 100 innovations 100 million jobs, Report to the Club of Rome. Paradigm Publications, Taos, New Mexico, 2010“, втора и трета версия. (Pauli, n.d.) (Pauli, n.d.). Става въпрос за нов модел и концепция, които подкрепят ценностите, съдържащи се в екологията. Често е наричана „зелена идеология в политиката“ като се обединява тази идеология с бизнес печалбата за да се гарантира устойчивост на икономиката.

Смята се, че „синята икономика преминава отвъд глобализираната и зелената икономика. Факт е, че всички нови работни места се генерират само в 10 страни по света, а 40% от населението печели по-малко от \$ 3 на ден“. Проф. Гюнтер Паули предлага да се „премине към конкурентен бизнес модел, който отговаря на основните нужди на всички, вкл. и на местно ниво. Нуждаем се от модел, който позволява на производителите да предлагат най-добрите на най-ниските цени, като въвеждат иновации, които генерират множество предимства, а не просто увеличени печалбите“ (Pauli, 2018). Тази парадигма за първи път е въведена през 1994 г. от проф. Гюнтер Паули, при преосмисляне на бизнес моделите на бъдещето в подготовката на Conference of Parties III (COP3) в Япония с Протоколът от Киото.

Синята икономика като отворен източник на информация, лансиран от Гюнтер Паули включва метода „Case 100“ за създаване на нови бизнес модели с генериране на парични потоци. Той се основава на следните два важни принципа, а именно:

✓ *Принцип на изобилие.*

Смята се, че целта на човечеството е изобилието. Най-добрият начин да се получи това е чрез увеличаване на глобалните активи, основните нужди на хората от чиста вода, чист въздух, чиста храна, енергия, ресурси, здравеопазване, заетост, жилища и други.

✓ *Кризисен подход.*

Той включва постановката, че във времена на криза е необходимо отново да се печелят загубените активи. Синята икономика използва техниката на тяхното преразпределение. Става въпрос за 50 милиона работни места, които са пропаднали в развиващите се страни.

Създаването на бизнес модел за синя икономика преминава през следните логически стъпки: (Mees, 2018)

2.1. The pain analysis: where does it hurt? („Анализът на болката: къде боли?“)

Според професор Паули за да се намери бизнес потенциал, първата стъпка е да се идентифицират нездравословните бизнес ситуации, т.е. да се диагностицира „къде боли“?, защото когато боли, вероятно има воля да се отстрани съществуващата болка. Логично се отговаря на този въпрос, че „по принцип боли там където се натрупват загуби“. Ситуациите за това са финансови загуби, закриване на производствени мощности, безработица и влошаване на местната икономика. Индикатор за тяхното натрупване е обилното наличие на отпадъци. В крайна сметка, *синята икономика смята, че загубите като процес са „потенциално хранително вещество за друг процес“, т.е. свободен ресурс за генериране на допълнителни приходи.*

2.2. Phase 1: the Scan: the clustering of problems. („Фаза 1: Сканиране: групиране на проблеми.“)

При класическото решаване на проблемите, обикновено се разчита на техния анализ и търсенето на други възможности. Моделът на синя икономика изисква да процедираме по друг начин, като:

- отворим случая само като поставяме други проблеми („болки“) до него“;
- да се очертаят връзки между проблемите;
- да се намерят вероятностите от нови възможности;
- всяка от връзките е потенциал за паричен поток.

За доказване на логиката се посочват три примера, свързани с трансформационните процеси при използване на оборския тор“, кафе на земята и закриване на фабрики за автомобили.

Сканирането и групирането на проблемите се основава на следните правила:

- 1) Определяне на основните проблеми („основните болки“);
- 2) Създаване на мултидисциплинарен екип;
- 3) Разширяване на другите проблеми, независимо дали са свързани или не;
- 4) Оформяне на клъстер и интегриране на проблемите.

2.3. Phase 2: the Screening: identifying the cash flows.(„Фаза 2: Проверката: идентифициране на паричните потоци.“)

Проверката изисква да се възложи на междудисциплинарния екип преглед на възможностите от нови парични потоци. Според модела за синя икономика, ключът е предимно в технологията, но не винаги висока технология. Най-добрите шансове за успех идват от местната бизнес общност, свързана с кратки срокове на доставка и предотвратяване на ненужния транспорт. С други думи, използвайте това, което получаване точно там, във вашия регион, във вашия непосредствен обхват. Както се казва „Don't create the waves, but surf on the waves.“ т.е. „не създавайте вълните, а сърфайте по вълните“.

Правилата, които трябва да се спазват се фокусират върху:

- 1) Определете множеството на паричните потоци;
- 2) Направете бизнес промени в други сектори;
- 3) Направете малки, клъстер проекти;
- 4) Използвайте това, което имате и не създавайте нови несигурности;
- 5) Мислете и действайте на местно ниво, за да можете бързо да ги доставяте;
- 6) Проверете осъществимостта в кратка, средна и дълга проекция.

2.4. Phase 3: Implement: the Financial Plan. („Фаза 3: Прилагане: на финансовия план.“)

Намаляващата печалба, която се дължи на конкуренцията или породена от криза, причинява високи рискове. Тези, които усещат „болката“ са акционерите и банкерите. Най-често бизнес партньори могат да бъдат банковите институции. Когато сме в състояние да променим бизнес сектора от проблеми, можем да намалим силно рисковете и да създадем стабилни нови парични потоци. Другите източници на финансиране са свързани с местните власти, семейния бизнес, осребряване на разходите по ликвидирани на отпадъци, чрез преобразуване на отпадъците в нови суровини, извличането на пари от тяхното брандиране и други. Тук се препоръчва да се спазва правилото: „Don't buy the cripple business nor demand to get the money flows through your bank account“ („Не купувайте осакатения бизнес, нито искайте да получите парични

потоци чрез банковата си сметка“). Успоредно с това, останете невидими, колкото е възможно по-дълго за нови стратегии. *Налични са следните правила за успех:*

- 1) Намерете отговорни герои с болка, за възстановяване на съществуващите разходи (отпадъци);
- 2) Намерете отговорни герои с болка (банкери), за рефинансиране. Спори за намаляването на риска от множеството парични потоци и изместването на сектора;
- 3) Ако е приложимо, намерете отговорни органи с бюджети, които вече са одобрени;
- 4) Не позволявайте парите да минават през банковата ви сметка;
- 5) Избирайте за предпочитане семейни фирми, за да се включите в тях;
- 6) Опитайте марката на новите парични потоци;
- 7) Оставете невидими. (Mees, 2018)

Необходимо е да се отбележи, че над 180 иновации са събрани от проф. Гюнтер Паули, типични примери за „синя икономика“. Посочва се, че коментираният понятието са в състояние да променят правилата на играта и да стигнат до нов макроикономически ред. Той ще избягва частния дълг и конкуренцията, ще открива нови бизнес ниши и ангажиране на предприемачеството на всички граждани, включително на младите безработни и пенсионерите.

Изложението изисква да се посочат следните няколко заключения, а именно:

Първо, Проектът „синя икономика“ на Гюнтер Паули цели да се съберат за десет години, сто опита на най-добрите технологии, вдъхновени от природата, оказващи значително въздействие върху световните икономики и като се генерират над сто милиона работни места.

Второ, Концепцията за синя икономика се отнася до амбициозен проект, чиято основна цел е да се подчертае успешния бизнес опит, осъществяван на местно равнище, който оказва въздействие върху световните икономики, т.е. чрез „инжектиране на пари“ в местните икономики. Той използва екологичните технологии за да могат устойчиво да се задоволяват основни човешки нужди, свързани с вода, храна, жилище, здравеопазване, заетост и други.

Трето, Проектът „синя икономика“ показва, че може да бъде оформен нов стопански модел, основаващ се на реална икономическа устойчивост, способен да се конкурира на световния пазар и да генерира нарастваща икономическа, социална и екологична стойност. В този контекст той ще генерира парични потоци, които ще поддържат неговото статукво.

Четвърто, Синята икономика е алтернатива на традиционния модел на развитие, свързан с икономия от мащаби, делокализиран и базиран върху стандартизирани продукти, където разходите за труд се намаляват, а трудовите регулации са гъвкави.

Пето, Моделът на „синя икономика“ има за цел да подражава на природните екосистеми, да увеличава биологичното разнообразие и се стреми към оползотворяване на отпадъците. В коментирания аспект, той взаимно подкрепя модела на „зелената икономика“.

Според Blue Economy project от януари 2016 г. основните предизвикателства за постигането на устойчива „синя икономика“ се концентрират върху:

- ♦ устойчиво използване на биологичното разнообразие, свързано с осигуряване на прехрана и поминък на населението;

- ♦ осигуряване на прехрана, като се акцентира върху развитието на устойчиво рибарство или експлоатация на дивите рибни запаси и стабилни аквакултурни индустрии;
- ♦ промени в климата и въглеродни бюджети, улесняване на прехода към нисковъглеродна икономика и възобновяемо „синьо“ производство на енергия за справяне с окисляването на океаните и намаляване на рН (цикъл на CO₂). Подобряване на циклите на синия въглерод и улавяне на въглерода, свързани с увреждането на крайбрежните местообитания, като мангрови гори, ливади от морска трева или солни блата;
- ♦ развитие на морския и крайбрежния туризъм, които продължават да поддържат проспериращи тенденции, въпреки негативните симптоми на глобалната криза. Трябва да се обърне внимание на увеличаването на емисиите от парникови газове, търсенето на вода, канализацията, генерирането на отпадъци, загубата и деградацията на крайбрежните местообитания, биоразнообразието и екосистемните услуги;
- ♦ анализиране на замърсяването, морските отпадъци и урбанизацията на крайбрежните зони, които са причина за увеличаване на замърсяването на морето. Експлоатацията на кораби и използването на океански ресурси (въглеводород или минно дело) са източници на тяхното най-сериозно замърсяване. (Анон., 2016)

Проф. Гюнтер Паули като известен учен, член на Римския клуб е и лидер на световната общност **ZERI** („*Zero Emissions Research and Initiatives*). Тя е глобална мрежа от творчески умове, търсещи нови парадигми за решения на световните предизвикателства, устойчиви и иновативни идеи за бъдещото развитие на обществото. Мрежата на ZERI включва 38 организации в световен мащаб, които идентифицират нововъведенията и поставят началото на индустрия с висок растеж през следващите десетилетия. Той в своите интервюта нееднократно подчертава, че „силата на синята икономика е да внася пари обратно в местната икономика и противно на традиционното вярване, предлага висококачествени продукти на по-ниска цена.“

Реализираните над 200 проекта, през последните 20 години демонстрират прозрените научни възможности, които предлагат на правителствата привлекателност на сините сектори, а за компаниите нови пазарни ниши. „Синият икономически алианс“ е международна мрежа от организации и водещи новатори, които се групират по сфери на дейности. Ще отбележим само няколко водещи примери на социални, образователни и творчески платформи, а именно:

- „*Blue Economy Solutions*“ е център за устойчиво развитие на продукти, услуги и позитивни решения по тяхната реализация. Той съществува на основата на международна мрежа от инженери и други различни експерти. Основната цел е създаването на по-добър свят на следващите поколения, търсене на стоки и услуги, които могат да бъдат разработени, произведени и използвани в хармония с природата. Предлагащите услуги са ориентирани за изследване и развитие на оптимални „сини“ решения. Това се постига посредством способите - индивидуален подход, изследване и развитие, помощ на международни експерти, развитие на иновационни продукти и нови бизнес-модели;

- „*Mission Blue Design*“ е общество, образувано в Сан Франциско. То е създадено за решаване на задачи в следните четири направления – околна среда, икономика, социални проблеми и култура. Неговата работа се концентрира върху намаляване на изхвърлянето на отпадъци и повишаване на енерго ефективността за подобряване на

околната среда. Предлага се широк асортимент от бизнес-консултинг от ново строителство до реконструкция и фундаментални планиране;

- „InGienous Desing” - обединение, което се занимава с разработването на стратегии и реализация на проекти. Те са съсредоточени в сферите на образователния процес – конструктивни системи за обучение, 3D среда за виртуално обучение, дистанционно обучение, учебно-методически пособия, мобилно образование и образование в системата на управление. „InGienous Desing” работи с партньори от целия свят за намаляване на въглеродния газ и негативното въздействие върху околната среда. Неговите приоритетни области включват технологията на поглъщане на въглероден диоксид, технология за събиране на дъждовна вода, развитие на зелени местни строителни материали и техники, технологии за изчистване на вода и тъй нар. „зелен транспорт“. Към тях се добавят още проектиране и изграждане на автономни фотоволтаични технологии, енергията на вятъра, енергията от приливите и отливите на океаните, геотермалните технологии и други.

Ш. Европейската визия: „превърщането на синята икономика в син растеж“

Концепцията за „синьото развитие на Европейския съюз“ представлява морското измерение на неговата стратегия „Европа 2020“ (десетгодишна стратегия за растеж и заетост на Европа). Тя стартира през март 2010 г., за да се създадат условия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Целите на стратегията „Европа 2020“ обхващат пет области, а именно: заетост; изследователска и развойна дейност; климат и енергия; образование; социалното приобщаване и намаляването на бедността. (Anon., n.d.)

От европейска гледна точка синята икономика се състои от всички икономически дейности, пряко или косвено зависими от морето, които подпомагат националните икономики (както по отношение на брутната добавена стойност, така и по отношение на работните места), така както са структурирани и организирани днес. В този контекст синята икономика не се основава на устойчиви практики и поради това генерира опасения за околната среда. Европейската комисия повдигна концепцията за „Blue Growth“ като обновена и по-устойчива синя икономика, основана на продуктивни, но здрави морета и океани. Единият икономически растеж включва и генериране на заетост чрез ефективно използване на съществуващите и новите ресурси.

Тя категорично подчертава необходимостта от запазване на биологичното разнообразие и опазването на околната среда на морските екосистеми, гарантира постоянно предлагане на екологични услуги, предоставяни от морски и крайбрежни обекти. В това отношение ЕС вече се стреми да постигне успешен растеж чрез редица текущи паралелни инициативи, свързани с различни области като образование, научни изследвания и генериране на знания, финансиране и увеличаване на капитала, морско наблюдение. Пример в тази насока са Директивата за интегрирано управление на крайбрежните зони и Директивата за морско пространствено планиране и Рамковата директива за морската стратегия, която има за цел прилагането на екосистемния подход към управлението на човешката дейност в морската и крайбрежната околна среда до 2020 година.

Морските и крайбрежните пространства се считат за потенциални към подновено устойчиво развитие. Това важи за парникови газове и смекчаване на изменението на климата. Blue Growth трябва да се постигне чрез използването на нови звукови технологии, прилагани за развитието на екосекторите на синия растеж. Предложен е

списък от пет вериги за създаване на стойност, способни да генерират устойчив растеж и работни места, така че да се стимулират свързаните сектори:

- ✓ Синя (възобновяема) енергия;
- ✓ Аквакултури;
- ✓ Туризъм;
- ✓ Морски минерални ресурси; и
- ✓ Синя (устойчива) биотехнология.

На регионално равнище средиземноморските държави-членки на ЕС стартираха инициативата BLUEMED (Anon., 2016) за научни изследвания и иновации за насърчаване на синята икономика в Средиземноморския басейн чрез сътрудничество. Това е референтната стратегия за средиземноморските страни да работят заедно за здравословно, безопасно и продуктивно Средиземно море. Тя ще допринесе за създаването на „сини“ работни места, социално благополучие и устойчив растеж в морския сектор чрез изпълнението на програмата за стратегически изследвания и иновации. С подписването на Венецианската декларация за Средиземноморското сътрудничество се заложи да се постигне напредък в стратегически морски, морско-изследователски и иновационен план за синьо развитие в Евро-средиземноморския регион. По-специално направленията са насочени към:

- Насърчаване на сътрудничеството в областта на научните изследвания и иновациите между всички средиземноморски страни;
- Ангажиране на обществените и частни заинтересовани страни, включително малки и средни предприятия, в научноизследователски и иновационни дейности за сътрудничество;
- Подпомагане на разработването на политики въз основа на знанията;
- Приоритизиране на прилагането на междусекторни действия с голямо обществено въздействие;
- Осигуряване на ефективно и ефикасно използване на ресурсите и инфраструктурата чрез сътрудничество между държавите-членки и съвместни действия;
- Развиване на новаторски умения, свързани с моретата, особено на ниво технически, докторантски и първи етап от научните изследвания. (Anon., 2016)

Направен е мониторинг на актуалното състояние на средиземноморските инициативи за устойчиво развитие и се преразглежда нейната стратегия. Съгласно изискванията на Mediterranean Strategy for Sustainable Development (MSSD 2016-2025), Европейската комисия приема резултатите от United Nations Conference on Sustainable Development, известна като „Rio+20“ (състояла се в Рио де Жанейро 20-22 юни 2012 г.) и процеса на Програмата на ООН за околната среда (United Nations Environment Programme, UNEP) към зелените и сините икономики. До 2025 г. по-голямата част от средиземноморските страни се ангажират със зелени или устойчиви програми за обществени поръчки.

В крайна сметка, *Средиземноморска стратегия за устойчиво развитие за периода 2016-2025 г. не се съсредоточава върху специфични социално-икономически сектори (напр. туризъм или селско стопанство), но все още се занимава с въпроси от различни секторни, институционални и правни граници и подчертава взаимовръзките между екологичните, икономическите и социални предизвикателства. Подчертава се необходимостта от преход към нов икономически модел, основан на концептуалните парадигми за „зелена и синя икономика“.*

IV. Стратегията „син океан“ за новото пазарно стопанство

През 2004 г. на бял свят се появява монографията на W. Chan Kim и Renée Mauborgne „How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant“ (Mauborgne, 2004). През 2015 г. излиза разширеното издание на книгата. Авторите поставят началото на коментарите за „стратегията на синия океан.“ Въз основа на изучаване от тях над 150 океански обекта, обхващащи повече от 100 години в 30 отрасли се твърди, че трайният успех идва не от борбата с конкурентите, а от създаването на „сини океани“ – т.е. нови пазарни пространства. Отбелязва се още, че традиционните единици на стратегическия анализ (компаниите и фирмите) имат ограничено приложение при обясняването как и защо се създават „сини океани“. Най-подходящата единица за анализ е съвкупността от мениджърски действия и решения, свързани с осъществяването на по-голямо бизнес предлагане.

Според цитираните автори пазарната вселена е съставена от два океана: червен и син. „Червените океани“ символизират съществуващите в даден момент традиционни отрасли, които са известна част от пазара. „Сините океани“ обозначават всички останали отрасли, които към настоящият момент не съществуват в реалната практика. Те са със статут на неизвестни пазарни участници. „Червените“ океански граници са определени и съгласувани, а правилата на конкуренцията са известни. Тук компаниите се стараят да „поглъщат“ своите съперници, за да придобият по-голяма част от съществуващото търсене на пазара.

Авторите на концепцията за „синя океанска стратегия“ са университетски преподаватели от The Business School for the World (INSEAD) Франция и като такива защитават позицията, че компаниите могат да успеят само ако създават „сини океани“ на неоспоримо пазарно пространство. Те пренебрегват „червените океани“, където конкурентите се борят за господство. Аналогията е, че един океан, който е пълен с порочна конкуренция, се зачервява с алено червено, т.е. до „кръв“.

Те твърдят, че тези стратегически движения създават скок в стойността на компанията, нейните купувачи и служителите, като същевременно отключват ново търсене и правят конкуренцията неприложима. Представят се аналитични рамки и инструменти за насърчаване способността на организацията да систематично създава и улавя тъй нар. „сини океани“.

От казаното можем да конкретизираме следните изводи:

Първо, В „сините океани“ конкуренцията не застрашава никого, тъй като правилата на играта все още не са установени. Единственият начин да се победи конкуренцията е да не се опитвате да спечелите от тях;

Второ, В „червените океани“ най-важното нещо е винаги способността за плуване, изпреварване на конкурентите. Тези океани никога няма да загубят значението си и ще останат факт на по-дълъг бизнес живот;

Трето, Въпреки че терминът „сини океани“ е съвсем нов, не можете да кажете това за всички океани. Те са неразделна част от бизнес света от настоящето към бъдещето;

Четвърто, „Синята океанска стратегия“ е конкуренция за нов продукт (вкл. в океанска и крайбрежна икономика), в който няма конкуренция или много по-малко конкуренция. Тази стратегия се върти около търсенето на бизнес, в който работят много малко фирми.

В хода на изследването на 108 бизнес-начинания на организации, авторите се опитват да дадат количествена оценка на въздействието на „сините океани“ на печалбата и доходите. Изяснява се, че 86% от начинанията представляват линейно разширение в рамките на „червените океани“. На тях се падат 62% от доходите и 39% от печалбите. По-скромно се композират начинанията, създаващи „сини океани“ са 14% и на тях се падат съответно 38% от доходите и 61% от печалбите.

Проучването показва, че синята стратегия е „стратегическата стъпка“, а не отделно взетата компания или отрасъл са подходящата единица за създаването на „сините океани“ и перманентната високоефективна дейност. Стратегическа стъпка е сбор от действия и решения на ръководството на компаниите, свързани с разработката на големи бизнес предложения, формиращи нов пазар. Това са стъпки по създаването на продукти и услуги, откриващи и завоюващи нови пазарни пространства с нарастващо пазарно търсене. Като пример се посочват американски компании, символизиращи три индустрии - на автомобили, компютри и филми.

Принципите на изграждане на стратегията „син океан“ изразяват следните компоненти:

- ♦ създаване на свободни от конкуренция пазарни пространства;
- ♦ възможност да не се боим или страхуваме от конкуренцията;
- ♦ създаване и овладяване на новото търсене на стокови продукти;
- ♦ разрушаване на компромиса „ценност-разходи“;
- ♦ построяване на система от дейности с едновременна диференциация и намаляване на разходите.

Коментира се два начина за създаване на „сини океани“. Първият е да се стартират напълно нови индустрии, включително и on-line търгове, а вторият е когато една компания разширява границите на съществуващата своя индустрия.

Стига се до заключението, че *иновационната ценност е крайъгълен камък на стратегията на „сините океани“*. Формирането на понятието „иновационна ценност“ е свързано с нов начин на мислене и прилагане на стратегията, която води до създаване на „сини океани“ и избягване на конкуренцията. Новаторството на ценностите пренебрегва една от най-разпространените догми на стратегията, основана на конкуренцията: компромисът „стойност - разходи“. Следователно *създаването на ценностна система като стратегическа концепция има твърде широки рамки, тъй като не съществуват никакви ограничения, обуславящи процеса на тяхното създаване*.

V. Концепцията на Световната банка за потенциала на развитие на синята икономика

Международна банка за възстановяване и развитие, известна повече като Световна банка в своите документи акцентира на дългосрочните ползи от устойчивото използване на морски ресурси за: малки островни държави, развиващи се държави и крайбрежни слабо развити страни. Целта е да се идентифицират някои от ключовите предизвикателства и предложат по-широки следващи стъпки, които са необходими, за да се гарантира изпълнението на приетата концепция.

ерминът „синя икономика“ се използва по различни начини, но Световната банка включва в неговия обхват икономическите сектори и свързаните с тях политики, които заедно определят дали използването на океанските ресурси е устойчиво. Поради това важно предизвикателство на синята икономика е да разбере:

- управлението на многоаспектността на океанската устойчивост, като се започне от устойчивото рибарство... и се стигне до здравето на екосистемите и замърсяването;
- осъзнаването, че устойчивото управление на океанските ресурси изисква сътрудничество между националните държави и в публично-частния сектор в мащаб, който досега не е постигнат;
- реализация на предизвикателството, пред което са изправени малките, развиващи се островни държави и най-слабо развитите страни.

Концепцията за „синя икономика“ има за цел да насърчи икономическия растеж, социалното приобщаване и опазването или подобряването на средствата за препитание. С това се гарантира екологична устойчивост на океаните и крайбрежните зони.

Компонентите на синята икономика са разнообразни, включително установени традиционни океански индустрии като рибарството, туризма и морския транспорт, но също така и нови, нововъзникващи дейности като възобновяема енергия, аквакултури, добив на морско дъно и морска биотехнологии и биологично наблюдение. Редица услуги, предоставяни от океанските екосистеми и за които не съществуват пазари, също допринасят значително за икономическите дейности като улавянето на въглерода, опазването на крайбрежието, изхвърлянето на отпадъци и наличието на биологичното разнообразие.

Според експертите на Световната банка, за да се квалифицират като компоненти на синята икономика, дейностите трябва да:

- ✓ осигуряват социални и икономически ползи за настоящите и бъдещите поколения;
- ✓ възстановяват, защитават и поддържат разнообразието, производителността, устойчивостта, основните функции и присъщата стойност на морските екосистеми;
- ✓ да се основават на чисти технологии, възобновяеми енергийни източници и потоци от „кръгови ресурси“, които ще намалят отпадъците и ще насърчат рециклирането на материалите. (Nations, 2017)

По-важните компоненти на синята икономика, визирани от Световната банка могат да се представят в следната таблица.

Таблица 1.
Компоненти на синята икономика

Вид дейност	Океански услуги	Индустрия	Ръководители на растежа
1. Събиране на живи ресурси	Морска храна	В областта на рибарството	Хранителна сигурност
	Морска биотехнология	Аквакултури	Търсенето на протеини
2. Добиване на неживи ресурси, генериране на нови ресурси полезни изкопаеми	Полезни изкопаеми	Минно дело на морското дъно	Научноизследователска и развойна дейност за здравеопазването и промишлеността
	Енергия	Нефт и газ	Търсенето на минерали Търсенето на алтернативни източници на енергия
		Възобновяеми енергийни източници	
Свежа вода	Обезсоляване на морска вода	Търсенето на прясна вода	
3. Търговия и търговия в и около океаните	Транспорт и търговия	Доставка	Растеж на морската търговия Международни регламенти
		Пристанищна инфраструктура и услуги	
	Туризм и отдих	Туризм	Крайбрежната урбанизация
4. Отговор на предизвикателствата, свързани със здравето на океаните	Океански мониторинг и наблюдение	Технологии и научноизследователска и развойна дейност	Научноизследователска и развойна дейност в океанските технологии
	Въвеждане на въглерод	Син въглерод	Растеж на дейностите по опазване и опазване на крайбрежието и океаните
	Крайбрежна защита	Защита и възстановяване на местообитания	
	Изхвърляне на отпадъци	Асимилиране на хранителни вещества и отпадъци	

Източник: OCEANS 2030. FINANCING THE BLUE ECONOMY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT. World Bank Group. April 2016, p.1-3

Групата на Световната банка (WBG) позиционира своите пълномощия за да осигури капитал (специализиран труд), услуги (привличане на финансиране) и техническа помощ (висококачествена технология), за да отключи потенциала на устойчиви водни екосистеми и да развие синята икономика. (Анон., April 2016)

Очертани са ключовите послания за бъдещи действия. Различните пътища към синята икономика зависят от националните и местните приоритети. Въпреки това, съществуват общи стъпки, изискуеми от всички страни. Някои по-важни от тях включват следните конкретизации:

- Страните трябва точно да оценят приноса от естествен океански капитал за благосъстоянието, за да се вземат правилните политически решения, включително и с компромиси между различните сектори на синята икономика;
- Всяка страна трябва да прецени относителното значение от всеки сектор на своята синя икономика и да реши, въз основа на собствените си приоритети и обстоятелства, кои от тях ще се развият приоритетно;
- Предвиждане и адаптиране към въздействията на климата, като промяната е основен компонент на синия икономически подход;
- Осигуряване „здравето на океаните“, за което ще се изискват нови инвестиции, целеви финансови инструменти, включително сини облигации, застраховки и дълг за адаптация, суапове и други;
- Ефективно изпълнение на Конвенцията на Организацията на обединените нации по морско право, която е необходим аспект на насърчаване на сините икономики по света. Тази конвенция определя правната рамка, в която всички дейности функционират, включително опазването и устойчивото използване на океаните и техните ресурси;
- Разработване на крайбрежни и морски пространствени планове като важна стъпка за ръководене на вземането на решения за синята икономика и за решаване конфликти в океаното пространство;
- Частният сектор може и трябва да играе ключова роля в синята икономика. Бизнесът е двигател на търговията и откриването на нови работни места, които са много важни за намаляване на бедността;
- Партньорствата трябва да се разглеждат като потенциален нов начин за подобряване на синия капацитет. Такива партньорства вече съществуват в потвърдени сектори, като например риболов, морски транспорт и туризъм, но те са по-малко очевидни в по-новите и нововъзникващите сини отрасли.

В заключение можем да отбележим, че *океанските икономически дейности се развиват на фона на растящото население в световен мащаб, прекономерното потребление и все по-нарастващата нужда от нови източници на храна, енергия и минерали.* Така например, до 2030 г. се очаква две трети от рибата за консумация като храна да се отглежда, голяма част от които в моретата и океаните. (по прогнози на World Bank Group, 2013 г.), капацитетът за вятърна енергия да се превърне в водеща технология за производство на електроенергия до 2030 г. (IRENA - International Renewable Energy Agency, 2016), а търговията с морски стоки се очаква да се удвои до 2050 г. (ITF - International Transport Forum, 2015).

VI. Мисията на Центъра за синя икономика

Центърът за синя икономика, базиран в Middlebury Institute of International Studies в Монтерей, Калифорния застъпва тезата, че „синята икономика“ обхваща икономическите дейности и поддържащите институции, взаимоотношенията и изборите, които създават устойчиво богатство от световните океани и брегове. Центърът проучва начините, по които океанските и крайбрежните ресурси могат да подпомогнат икономическото развитие, което осигурява достойни условия на живот и поддържа, възстановява и подобрява критичните крайбрежни и морски екосистеми. Те обезпечават необходимите ресурси, които осигуряват основите за благоденствие на хората. (Anon., 2018)

Това е и най-стара програма за обучение на студенти по околна среда. Центърът за синя икономика проследява своите изследователски корени в Националната програма за икономика на океана, създадена още през 1999 г. от д-р Джудит Т. Килдоу, професор в Технологичния институт в Масачузетс. Целта е да се предостави на политиките надеждни и последователни данни върху стойността на океаните и бреговете на САЩ.

Мисията на Центъра за синя икономика, която стартира през есента на 2011 г. е да обучи следващото поколение лидери за устойчиво управление на световните океани и брегове. Центърът допълва Програмата за международна екологична политика, като предлага курсова работа по океански и крайбрежен ресурсен мениджмънт. Той се фокусира върху биологията на опазването, икономиката на околната среда, природните ресурси, енергийната политика и устойчивото развитие. Наред с посоченото, той обезпечаваша Националната програма за икономика на океана с информация, като събира, анализира и публикува икономически данни за промените и тенденциите по крайбрежието на САЩ и в крайбрежните води. (Conathan & Kroh, 27 June 2012)

Анализираното призвание се концентрира в следните по-важни изследователски направления:

- ♦ Центърът за синя икономика осигурява данни с отворен достъп и анализ на свързаните с океана икономически дейности и тенденции в ресурсите, за да подпомогне политиката, управлението и инвестиционните решения за океанските и крайбрежните икономики за широк спектър от участници;
- ♦ предоставя гъвкав списък от най-актуални и точни икономически данни за тенденциите по крайбрежието на САЩ, големите езера и крайбрежните води, включени в Националната програма за икономика на океана. Той предлага на потребителите публичен източник на информация за производството на океански природни ресурси и ценности, пристанища, товари и корабоплаване, федерални разходи за океана. Напоследък се обработват данни за нововъзникващата арктическа икономика, морските култури и офшорните възобновяеми енергии;
- ♦ използва инструментите и данните от икономиката от местно до международно равнище, за да помогне на крайбрежните общности ефективно и справедливо да се адаптират към въздействията от изменението на климата;
- ♦ в партньорство със САЩ, Китай, Корея, Франция, Канада и други нации изгражда съюз на крайбрежните държави (и насърчава повече участие от Африка, Латинска Америка и малките островни държави на Тихия океан), определя параметрите и методологиите за измерване на океанските и крайбрежните икономики. Целта е да се изгради международен консенсус и да се

създаде унифициран и стандартизиран набор от измервания за океанските и крайбрежните икономики по света;

- ♦ анализира „горещите точки“ в Арктика като предоставя точни данни за състоянието на секторите, които понастоящем работят там, както и тези, които се появяват с течение на времето, за да се определи как тези дейности засягат местното население и местните икономики. Успоредно с това проследява мащаба, обхвата и географията на тези дейности, за да покаже степента на риск и заплахата, която те могат да представляват за вече променящата се и крехка арктическа среда;
- ♦ партнира с няколко организации, за да постигне целите си, включително с National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA) за управление на крайбрежието, опазването на природата, фонда за защита на околната среда, Шанхайския океански университет, Корейския морски институт, Китайската информационна служба за морските данни, рибарството и океаните и много други;
- ♦ систематизира данните за „непазарни стойности“. Стоките и услугите, които не се обменят при нормални пазарни сделки, но които имат икономическа стойност и се считат за „непазарни“. Те включват екосистемни услуги като стойността на влажна зона или защита от буря на физическите лица, използващи сърф почивка;
- ♦ поддържа The Journal of Ocean and Coastal Economics, което стартира през април 2015 г., с ангажимента на Центъра за отворен достъп, договаряне с преводачите от световна класа на Middlebury Institute, Journal of Ocean and Coastal Economics и предоставя резюмета на всички статии на китайски, френски, корейски, японски, португалски и испански езици.

Извън посочената мисия ще отбележим, че Center for American Progress, респективно The Foundations of a Blue Economy подкрепя, поддържа и насърчава четири основни компонента на синята икономика, а именно: (Kroh, June 27, 2012)

- устойчив търговски и развлекателен риболов;
- туризъм, отдих и използване на океанско и крайбрежно пространство, които не водят до пряка употреба или консумация на ресурси;
- възстановяване, защита и адаптация на крайбрежието;
- офшорно развитие на възобновяемата енергия.

Вместо заключение

Въз основа на направения аналитичен преглед, концептуален анализ и обработка на информацията, ние достигаме до следните по-важни изводи, а именно:

Първо, Световният океан като част от хидросферата на Земята обхваща около 70,8% от земната повърхност (61% от Северното полукълбо и 81% от Южното полукълбо), със средна дълбочина от 3795 метра. Откритата земя заема останалите 29% от планетарната повърхност и има средна надморска височина от около 840 метра. Следователно можем да отбележим, че цялата издигната земя би могла да бъде скрита под океаните, т.е. да се получи ефекта на дълбочината на океаните. Това още веднъж подчертава изключителната важност за изобилюването на вода на земната повърхност. В този смисъл можем да заключим, че световният океан е неразделна и приоритетна част от нашето съвременно общество.

Второ, Имайки предвид, засилващият се недостиг на земни блага, екологическото състояние на световния океан и факта, че обект на изследване е само едва

около 5% от него, човечеството има нужда както от хармоничното му използване, така и от устойчиво опазване. Предизвикателствата пред оформянето на тъй нар. „сини икономики“ показват, че в близко бъдеще те ще стават добри алтернативи на традиционната земна икономика. Още повече, че биологичните ресурси на световния океан превишават тези на земната маса.

Трето, Опитахме да „открехнем завесата“ на част от научните изследвания, свързани с иновации в устойчива океанска и крайбрежна икономика. В този смисъл концепцията за синя икономика се влиита чудесно в използването на океанското биологичното разнообразие. Промените в климата и въглеродните емисии, замърсяването, морските отпадъци и развитието на някои нововъзникващи сектори само подсилват защитаваните тези, че изграждането на тъй нар. „синя икономика“ трябва да съответства на дългосрочния капацитет на океанските и морски екосистеми, в същия смисъл в какъвто икономиката на сушата може и трябва да бъде истински „екозелена“.

Bibliography

1. Anon., 2016. Blue economy for a healthy Mediterranean - Measuring, Monitoring and Promoting an environmentally sustainable economy in the Mediterranean region. Scoping Study (January 2016). [Online] Available at: Blue economy for a healthy Mediterranean - Measuring, Monitoring and Promoting an environmentally sustainable economy in the Mediterranean https://planbleu.org/sites/default/files/upload/files/Scoping_Study_Blue_Econom
2. Anon., 2016. BLUE ECONOMY PROJECT. Blue economy for a healthy Mediterranean - Measuring, Monitoring and Promoting an environmentally sustainable economy in the Mediterranean region. [Online] Available at: <http://www.acceleration.eu>
3. Anon., 2016. BLUEMED, From 2016-10-01 to 2020-09-30. [Online] Available at: https://cordis.europa.eu/project/rcn/205987_en.html[Accessed 23 06 2018].
4. Anon., 2016. The European vision: „Turning the blue economy into a Blue Growth“. Blue Economy Project. Scoping Study, (January 2016). [Online] Available at: The European vision: „Turning the blue economy into a Blue Growth“. Blue Economy Projt[https://planbleu.org/sites/default/files/upload/files/Scoping_Study_Blue_Economy .pdf](https://planbleu.org/sites/default/files/upload/files/Scoping_Study_Blue_Economy.pdf) [Accessed 23 06 2018].
5. Anon., 2018. Center for the Blue Economy. Middlebury Institute of International Studies at Monterey (MIIS). [Online] Available at: Center for the Blue Economy. Middlebu<http://centerfortheblueeconomy.org/research>[Accessed 06 24 2018].
6. Anon., April 2016. OCEANS 2030. FINANCING THE BLUE ECONOMY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT. World Bank Group. p.1, s.l.: s.n.
7. Anon., n.d. EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. [Online] Available at: EUROPE 2020 A strategy for smart, susta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:52010DC2020> [Accessed 23 06 2018].
8. Conathan, M. & Kroh, K., 27 June 2012. Conathan, Michael; Kroh, Kiley (27 June 2012). „The Foundations of a Blue Economy: CAP Launches New Project Promoting Sustainable Ocean Industries“. [Online] Available at: Conathan, Michael; Kroh, Kiley (27 June 2012). „The Foundations of a Blue Economy: CAP Launches New Project

- Promohttps://en.wikipedia.org/wiki/Middlebury_Institute_of_International_Studies_at_Monterey [Accessed 24 06 2018].
9. Kroh, M. C. a. K., June 27, 2012. CAP Launches New Project Promoting Sustainable Ocean Industries.[Online] Available at: <https://www.americanprogress.org/issues/green/reports/2012/06/27/11794/the-foundations-of-a-blue-economy/> [Accessed 24 06 2018].
 10. Mauborgne, W. C. K. . R., 2004. W. Chan Kim Renee Mauborgne. BLUE OCEAN STRATEGY. How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant.. [Online] Available at: W. Chan Kim - Renee Mauborgne. BLUE OCEAN STRATEGY. How to Create Uncontested Market Space and Make the Compe <http://oceanofpdf.com/pdf-epub-blue-ocean-strategy-how-to-create-uncontested-market-space-and-make-> [Accessed 24 06 2018].
 11. Mees, T. D., 2018. On Gunter Pauli's Strategic Business Model of the Blue Economy.. [Online] Available at: Thierry De Mees. On Gunter Pauli's <http://gsjournal.net/Science-Journals/Research%20Papers-Ecology%20-%20Life/Social%20Sciences/Download/4483>
 12. Mees, T. D., 2018. On Gunter Pauli's Strategic Business Model of the Blue Economy. The Generalscience journal.. [Online] Available at: Thierry De Mees. On Gunter Pauli's Strategic Business Model <http://gsjournal.net/Science-Journals/Research%20Papers-Ecology%20-%20Life/Social%20Sciences/Download/4483>
 13. Nations, W. B. G.-U. ed., 2017. THE POTENTIAL OF THE BLUE ECONOMY. Increasing Long-term Benefits of the Sustainable Use of Marine Resources for Small Island Developing States and Coastal Least Developed Countries.. pp. vi; 2-12.
 14. Pauli, G., 2018. Blue economy. [Online] Available at: <https://www.gunterpauli.com/the-blue-economy.html>
 15. Pauli, G., 2018. Blue economy. [Online] Available at: <https://www.gunterpauli.com/the-blue-economy.html>
 16. Pauli, G., n.d. In: The Blue Economy 3.0: The marriage of science, innovation and entrepreneurship creates a new business model that transforms society(Englisch) Taschenbuch 11. September 2017. s.l.:s.n.
 17. Pauli, G., n.d. In: The Blue Economy Version 2.0: 200 Projects Implemented, US\$ 4 Billion Invested, 3 Million Jobs Created (Englisch) Gebundene Ausgabe – 1. Oktober 2015. s.l.:s.n.
 18. This document was prepared by Cameron Allen and Stuart Clouth, U. D. f. S. D., August 2012. A guidebook to the Green Economy. s.l.:United Nations.
 19. Wilber, K., 2002. The Eye of Spirit: An Integral Vision for a World Gone Slightly Mad. Boston, London: Published December 11th 2001 by Shambhala (first published 1997).